

BUDUĆNOST NORMIRANOGA JEZIKA U EUROPI

Joop van der Horst PROPAST STANDARDNOGA JEZIKA. MIJENA U JEZIČNOJ KULTURI ZAPADNE EUROPE

Preveo: Radovan Lučić
Zagreb; Srednja Europa, 2016.

Nedavni prijevod monografije *Propast standardnoga jezika* flamanskoga lingvista Joop van der Horsta je do 2008. godine doživjela svoje četvrto izdanje. Nosi prilično kontroverzan naslov (kako normativistima, tako čitavoj jezikoslovnoj zajednici). Nakon uvoda, knjiga se dijeli na 8 poglavlja; ključna riječ kroz čitavo djelo, osim *standardni jezik*, je *renesansna*, odnosno *renesansno viđenje jezika*, kako autor nalaže. Ključ čitanja djela i ujedno poanta nalaze se u riječima kojima autor tumači kako se u općoj europskoj, a naročito u zapadnjačkoj sferi, nazire mijena jezično-kulturne paradigme, pri čemu će renesansna jezična kultura biti zamijenjena novom, izrazito drukčijom kulturom, a to bi uključilo i nestanak standardnoga jezika (str. 8). Koristeći termin *renesansa*, autor se djelomično oslanja na monografiju *Kultura renesanse u Italiji* Jacoba Burckhardta iz 1860. godine. Premda je uporaba termina *renesansni* dobar pokušaj pokrivanja mnogih pojava izvan jezika i lingvistike, koje neposredno utječu na jezik, ostaje upitnim može li se jezično-paradigmatsku pojavu koju analizira adekvatno nazvati *renesansna jezična kultura*, *renesansni jezik*, itd., jer se pravodobno može postaviti pitanje što je s kulturom u periodima nakon renesanse i kakve su se pojave tada ustalile – barokna, prosvjetiteljska, romantičarska kultura itd.

Za ovaj prikaz možda nije važan takav problem iz teorije kulture, jer bi mogao zamagliti vrijednost autorova argumenta – po kojem su prevlast standardnoga jezika i shvaćanje jezika izvan profesionalnoga jezikoslovnog kruga rezultat tradicije normiranja jezika od 14./15. st. To je vrijeme procvata književnost na narodnim jezicima u opreci na latinski; tada dolazi do prevlasti pisanoga jezika (tj. „jezika za oko” kako se navodi na str. 42.); dolazi do skrbi za razinu jezične kulture u vidu pravopisa, gramatike i poznavanja književnosti, što se obilato potkrepljuje izjavama suvremenih „jezičnih dušebrižnika” koje autor obilato citira u uvodu knjige.

Zbog teme normiranja jezika u 14./15. st. djelo bismo provizorno mogli nazvati povijest zapadnoeuropske lingvistike, odnosno ideologija standardnoga jezika. Pri tome možemo usputno zamisliti koliko bi se sadržaj i zaključak djela izmijenio da se je u raspravu uključila jezična kultura kineskoga i arapskog jezičnoga kruga, u kojima se je s izuzetnom pedantnošću vodila briga o propisanoj normi od ranoga srednjeg vijeka do 21. stoljeća.

Autorov je tijekom misli teško pratiti kroz knjigu jer često preskače s jedne na drugu temu, npr. kada s *Abecednoga sustava* krene na temu *Porijekla jezika*. Iako,

mora se naglasiti da daje odlične primjere za smjenu kulturnih vrijednosti kroz prošlost, npr. kad spominje da je nekoć bilo važno znati citate iz Biblije, znati neke zanatske vještine ili poznavati grčki i latinski, dok je danas gotovo nemoguće preživjeti bez osnovnih informatičkih vještina. Nadalje, autor nije pouzdano potkrijepio jezični kontinuum indoeuropskih jezika Europe, odnosno germanskih i romanskih (str. 96–98). Naglašava to da su se jezici nekako „umjetno” razgraničili čim su se počele pisati prve rasprave o jezičnim razlikama, gramatike i sastavljati višejezični rječnici. Međutim, rezultati koje daju suvremena povijesna lingvistika te antropološka istraživanja o osobnom stavu prema jeziku nisu nužno u suglasnosti s autorom o tome čemu klasifikacija i kako klasificirati jezike. Još veći problem preostaje što čini jezik/dijalekt i može li se pouzdano izračunati ukupan broj živih jezika. Autor također nije argumentirano objasnio pojam *strah od novoga* (str. 224) kojim opisuje veliku zabrinutost oko smanjenja broja jezika na svjetskoj razini, što bi navodno bilo ravno ekološkoj katastrofi izumiranja endemskih vrsta ili kognitivnom nazadovanju ljudske vrste. Pri tome navodi da se takav trend može očitati u monografiji *Dying tongues* (2000) lingvиста Davida Nettlea i Suzanne Romaine, te u knjizi *Mithridates im Paradies* Jürgena Trabanta. Nagadanja o tome što bi se dogodilo kad bi se broj jezika iznenada drastično smanjio zapravo je najaktualnije pitanje znanosti o jeziku, stoga će tek daljnja istraživanja moći nazreti nešto preciznije o suodnosu ljudske kognitivne moći i „stabilne jezične raznolikosti”. Treba dodati da autor vjerojatno s pravom predviđa da takav trend „neće

ništa manje utjecati na budućnost nego što je renesansni strah utjecao na prošla stoljeća” posebno ako uzmemo u obzir današnju naglašenu ljudsku osjetljivost na najmanju nepravdu i mogućnost diskvalificiranja čovjeka iz ideoloških razloga.

Najveća su prednost ove knjige domišljati uvidi u razvojnu budućnost jezika s kvalitetnim osvrtom na sadašnjost i prošlost. Autor gradi dobar korpus citata o jezičnim previranjima iz srednjovjekovne i novovjekovne prošlosti, a najviše se ističe kako autor dovtljivo predviđa buduću dotrajalost uloge standardnoga jezika zbog novih tehnologija koje se oslanjaju na kreativnu snagu govornoga jezika – suvremena audio tehnika (telefon i gramofon u prošlosti) i SMS jezik; restrukturiranja društvenih mreža i moći jezika u njoj; te kognitivnih implikacija pri snalaženju u novim jezičnim okolnostima – *čujni jezik i primat govornoga jezika* (str. 147–150). Ukratko, nije naodmet kazati da će globalna kultura do kraja 21. stoljeća doživjeti tektonske promjene, što će bez sumnje izvršiti veliki utjecaj na (polu) umjetnu tvorevinu ili jezično-društveni konstrukt kao što je književni/standardni jezik, a to je ujedno najveća argumentacijska snaga ove knjige.

Jedino je šteta što autor ne spominje što bi se pri „dezintegraciji” standardnoga jezika moglo dogoditi s raznim dijalektima/govorima u mnogim europskim zemljama i s njihovom društvenom moći. Međutim, ako se pogleda jezična ekologija današnje Švicarske i njezinih kantona, i koliko su stanovnici Švicarske uvjetno rečeno „tvrdoglavi” u očuvanju jezičnoga identiteta, ili jezični fenomen „samanjskoga istarskog jezika” u današnjoj Istri,

ili fenomen povijesnoga „gorskokotarskog vašarskoga jezika” (Katičić 2013: 244–245), možemo biti sigurni da ćemo drugdje u Europi naći slične primjere jezičnoekoloških stanja. To su primjeri koji svjedoče da se je u prošlosti, kako i u sadašnjosti, moglo i može bez poteškoća komunicirati ujednačavajući dijalekatske značajke različitih govora jednoga jezika u pisanom ili usmenom obliku, ili oslanjajući se na književnostandardni jezik više-dijalekatske osnove. Potonje je značajno u povijesnom hrvatskom primjeru. Doduše, mora se priznati da će dijalekti i mjezni govori najveću društvenu moć poprimiti danas ponajprije u zemljama u kojima vladaju snažni regionalni identiteti (pored nacionalnoga i onaj lokalpatriot-ski). Zbog svega bi se navedenoga valjalo

pristupiti izradi *Svjetske tipologije standardnoga jezika* (uloga i status standardnoga jezika u pojedinom društvu) u samostalnome radu.

Zaključno, knjiga *Propast standardnoga jezika* dobrodošla je novina u lingvističkim tokovima; čitatelji će vrlo često biti iznenađeni originalnim i dovitljivim razmišljanjem autora u razlaganju jezične sadašnjosti i budućnosti. Valja naglasiti da je štivo dovoljno pitko i laicima te bi se svakako trebalo naći u rukama svih koje imalo zanima sukus problematike jezičnoga identiteta.

Literatura

Katičić, Radoslav (2013), *Hrvatski jezik*, Školska knjiga, Zagreb.

Moreno Vuleta